
VALÓSÁG

Az alábbi interjúkból a pedagógus életút két állomásáról kaphatunk képet, egy mentortanár és egy pályakezdő pedagógus véleménye alapján. A beszélgetések főként a pedagógussá válás kezdeti szakaszáról, a gyakornoki időszakról szólnak, melynek a későbbi pálya alakulásában nagy szerepe van. A kezdő pedagógus ebben a pályaszakaszban ötvözi a képzés során már elsajátított elméletet a gyakorlattal. Az interjúk e folyamat jellemzőit, nehézségeit mutatják, a mentor és a mentorált szemszögéből. A beszélgetések a személyes nehézségek és problémák, az ezekre adott egyéni támogató válaszok mellett a pályakezdeket segítő intézményi jellemzőket és a feljükk támasztott elvárásokat is számba veszi.

A rovatban szerkesztett formában közölt két interjú egy kutatás része, amelyet az Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet kutatói végeztek hat - különböző képzési szintet és típust képviselő – intézményben. A kutatás során pályakezdő pedagógusokkal, mentorokkal és intézményvezetőkkel végeztek interjúk és fókuszcsoportos beszélgetéseket.*

„Nem harap az énekóra sem”

Interjú egy mentortanárral

E: A beszélgetés indításaként az ön tanári pályájának bemutatására kérném!

M: Tanító vagyok. A Tanító mellett másik szakom népművelés, amit soha nem gyakoroltam. 1985-ben végeztem, Zsámbékon. Négy-öt évet dolgoztam alsós munkaközösség vezetőként, idén lettem igazgatóhelyettes.

E: Emellett jelenleg is tanít?

M: Igen, hat órában, alsó tagozatban. Ragaszkodtam ahhoz az osztályhoz, ahol osztályfőnök voltam.

E: Milyen tárgyakat tanít?

M: Jelenleg rajzot és technikát. Emellett, mivel tavaly indítottuk be az iskolaotthonot, vállalkoztam az iskolaotthonos oktatás elkezdésére is, egy másik kolléganővel. Tavaly min-

* A kutatás vezetője Kállai Gabriella, az interjúkat Szemerszki Marianna készítette.

den gyerekünk két osztályban iskolaotthonnal indult ami délutáni órákat is jelent, szabad tevékenységgel kombinálva. Idén egy iskolaotthonos osztály indult, mivel néhány szülő igényelte ezt a formát. Ezért csak napközti biztosító osztályt is indítottunk.

E: Kérem, mutassa be az iskolát és az itt dolgozókat!

M: Én itt kezdtem tanítani, pályakezdőként 29 éve. Bár pályakezdőnek lenni mindig nehéz, mostanra egyre nehezebbé vált. Az elmúlt időben a község és így a tanárok, gyermekek összetétele is teljesen megváltozott. Ide döntően helyben lakó gyerekek járnak. Nagyon sok gyereket elvittek a közeli városi iskolába, főleg felső tagozaton. Alsó tagozaton jellemzően kettő párhuzamos osztállyal működünk. Ez a harmadik évfolyamon és a felső tagozaton egy-egy osztályra csökken, hiszen sok gyereket visznek el. Az osztálylétszámok ideálisak, az átlag 18 fő. A tanárok közt az alsó tagozaton a 40-50 év közöttiek között van egy stabil mag, akik itt is élnek. De a felső tagozaton nagyon sok tanár ingázik. Ha ők közelebb is találnak majd állást, váltani fognak.

E: A tanárok közül a jobbak mennek el?

M: Igen. Ha pedig az a mag elmegy, amely a közösséget előre viszi, még nehezebbé válik a pályakezdő pedagógusok beilleszkedése. Ez főként a felső tagozaton érezhető. Alsó tagozatban még nagyon jól lehet a kezdő pedagógusokkal dolgozni, de később az alsó és felső tagozat közti amúgy is nagy szakadék egyre inkább szélesedik. Küszködünk.

E: Ön saját pályáján milyen előrelépési lehetőségekben gondolkodik?

M: Nincs szakvizsgám, tehát az előmeneteli rendszerben felfelé nem pályázhatok. A tanított évek alapján pedig a GYES miatt nem esek még bele a felsőbb kategóriába. Gondolkodtam a szakvizsgán, de minden nem megy. Sem időben, sem anyagilag. Két egyetemista gyerekem van, akik még mesterszakon tanulnak. Az igazgatóhelyetteség pedig, amit egyelőre erre az évre vállaltam el, nagyon nagy falat. Egy igazgatóhelyettes van az iskolában, nincs tehát feladatmegosztás. De ezt vállaltam, az iskolának működnie kell.

E: Ön hogyan lett mentor?

M: Úgy lettem mentor, hogy kb. 15 éve mindig fogadtam gyakorló tanárokat a főiskoláról. Mindig beszélgettünk róla ugyanis, hogy az a legjobb, ha mi nevelünk ki magunknak pedagógusokat. Voltak tehát olyan fiatalok itt, akik tanítónak valók voltak, végig nálam töltötték a gyakorlati idejüket, kihelyezett államvizsgával az államvizsga tanításuk is itt zajlott. Ebből adódik, hogyha jött máshonnan tanító, akkor én voltam a segítőtjük. Az volt a legjobb, amikor az elejétől a végéig kísérhettem a munkájukat, miközben ők megtanulták az itteni szokásokat. Ez nagyon jó dolog. A gyakorló iskola nem így működik. Ezek a fiatalok már úgy jöttek ide tanítani, hogy tudták, hogy mi vár rájuk és mi is tudtuk, hogy kellenek nekünk. Senki sem árult zsákmacskát.

E: Hány fiatallal foglalkozott?

M: A mostani alsós tanítók közül többnek is én voltam a mentora. Jelenleg egy mentoráltam van, egy másik pedig épp most tette le a vizsgáit.

E: Hogyan zajlik általában a mentorok kiválasztása?

M: Általában a munkaközösség vezető és a szakos tanár vállalja. Tehát a vezetők, főleg felső tagozaton. Kicsi a tantestület, nagyon sok az óraadó tanár, ezért ezt magunk között kell megosztani.

E: Hogyan készült fel a mentorálásra? Részt vett-e továbbképzésen?

M: A saját meglátásaim szerint készültem a mentor szerepre. Továbbképzésen nem vettem részt, mivel amikor szándékoztam elkezdni a képzést, éppen nem indult. Tavalyelőtt pedig, amikor jelentkeztem, nem kerültem be a képzésbe. Pedig szerettem volna, hogy tudjam, hogy működik. Hiszen csinálom ugyan, de jó lenne látni, hogy mi a jó.

E: Milyen szakmai vagy egyéb segítséget tud igénybe venni a mentori munkájában?

M: Van segítségem. Az alsó tagozaton nagyon sokan vagyunk hasonló korúak, sok tapasztalattal. Az alsós munkaközösség nagyon jól működik, tudunk egymástól segítséget kérni és a felmerülő kérdéseket megbeszéljük. Ha úgy érzem, hogy túl sok a munka, a kollégák besegítenek és vállalnak belőle. Sőt, a gyakorló tanítások szakaszában megosztjuk a mentoráltakat. A cél, hogy a gyakorló tanár többféle módszert, többféle embert lásson. Hogy megtapasztalja, ki hogy tud működni egy ilyen iskolában. A nagy gyakorlatnál majdnem az egész alsó tagozatot végig szoktuk látogatni, figyelve arra, hogy a fiataloknak később majd minden évfolyamon helyt kell állniuk.

E: Mi a véleménye a tanítóképzésből kikerülők felkészültségéről? Lát-e hiányokat a képzésben?

M: Hiányként a módszertant és a konfliktuskezelést említeném. Egy vizsgatanításunk során a főiskoláról jött tanárnő emelte ki a differenciált óravezetést, amellyel a hallgató nálunk vizsgázott. Mi másképpen nem is tudnánk itt dolgozni, hiszen annyira nagy a különbség a gyerekek között. A konfliktuskezelés pedig nekem is nagy gondot okoz. Vannak hallgatók, akik hivatásuknak fogják majd tekinteni a pályát és a megfelelő módszereknek maguk járnak majd utána. Erre a lehetőségek ma már adóttak. De a képzés nem igazán készít fel a valóságra. A valóság ugyanis most egy kicsit rosszabb, mint volt egy pár évvel ezelőtt.

E: Hogyan értékelik a gyakorlatot a pályakezdők?

M: Azt mondják, hogy nagyon szerettek itt tanítani. Itt az iskolát valós működésében láthatják. A gyakorló iskolában teljesen más a gyerek, igaz őket is meg kell tanulni kezelni. Nálunk azt láthatják, ahogyan mi nyúlunk az itt tanuló gyerekekhez. Azt is látom, hogy a gyakorló tanárok szerettek itt lenni. Idővel, a kezdeti nyűglődések után mi is megszoktuk ezt, sőt nekem személy szerint is egy megújulást jelent. Kell is a felfrissülés, mert egy idő után az ember azt érzi, hogy már tehetetlen, miközben a fiatalok, azáltal hogy teljesen másképp gondolkodnak és közelebb is vannak a gyerekekhez, tudnak jó mintát hozni. Sok mindent tanulok tőlük.

E: A gyerekek mellett a képzésből kikerülő pedagógusok is változtak az idők során?

M: A legnagyobb problémának a motiváció hiányát látom. Látom, ha valaki csak azért ment el egy tanítóképzőbe, hogy valahol legyen. Volt ilyen hallgatóm is, tőle meg is kérdeztem, hogy biztosan szeretne-e tanítani, mert én látom, hogy nem idevaló. Furcsán

nézett rám, de nem haragudott meg. És nem is lett belőle pedagógus. Nagyon nagy kockázatnak érzem, ha olyan tanítóra bízunk egy kicsi gyereket, akinek még nagyon sok mindent meg kell tanulnia. Egy ilyen tanító majdnem olyan veszélyes, mint egy szülő, aki nem törődik a gyerekével.

E: Az alkalmassági vizsga bevezetése segíthet ebben?

M: Szerintem mindenképpen kellene alkalmassági vizsga ahhoz, hogy valaki pedagógus legyen. Emlékszem rá, hogy amikor mi felvételiztünk, két napos vizsgánk volt. Bevittek bennünket Budapestre egy óvodába és betettek 20 percre egy csoportba olyan gyerekek közé, akiket soha nem láttunk. Azt mondták, hogy kezdjünk velük valamit. Sok minden kiderül ekkor a jelöltekről. Nekem az is furcsa, hogy a tanítók egy része egyes tárgyakat, például éneket nem szeretnének oktatni. Meg lehet ugyan ezt oldani, de én jobbnak látom, ha a kisgyerekek tanítása egy kézben van, nem aprózódik fel. Egy tanító tudjon egy kicsit énekelni, rajzolni is. Ne legyen a keze ügyetlen. Az óvodából jövő kisgyerekek még azt várják, hogy a tanító néni mindenhez ért egy kicsit. Mondtam is a gyakorló tanítóknak, hogy nem harap az énekóra sem. Az a fontos, hogy a gyerekek szeressenek énekelni, körjátékot játszani. Aki többet szeretne, az elmegy a zeneiskolába és megtanulja, amit még kell. Az iskola alsó tagozaton nem arról szól, hogy beülünk a padba és csak írunk, számolunk, olvasunk. A kisgyerekeknek nagyon sokféle oldalunkat kell megmutatnunk. Főleg azt, hogy tudunk vele úgy bánni, mint egy gyerekkel. Látom, mikor kell abbahagyni az órát és mást csinálni.

E: Egy konkrét, mostani példán bemutatná, hogy hogyan zajlik a mentorálás?

M: Azt látom, hogy az új hallgató először mindig a fiatalabb kollégákat keresi. A korosztályok kapcsolódnak először. A mi közös munkánkra pedig időt kell találnunk, ami nem könnyű. Sok a teendő. Egy ilyen iskolában rengeteget kell helyettesíteni, amikor neki jó lenne, nekem van órám éppen. De azért keressük a lehetőséget. Örülök neki, ha a kérdéseivel hozzám fordul, hogy én hogyan csinálnám. Annak is, amikor az első igazgatói óralátogatása előtt tanácsot kért tőlem az óra felépítésében. Úgy éreztem, hogy bizalommal volt irántam és sok mindent el is fogadott.

E: Ki, hogyan vezeti be a mentoráltakat az iskola mindennapjaiba? Vannak ennek valamilyen rutinja itt az iskolában?

M: Amikor új kolléga jön, összegyűjtjük számára a házirendet, a bevett szokásokat, az ügyeleti rendet. Elmondjuk persze a praktikus dolgokat, de az elvárásokat is. Megmondjuk azt is, hogy minek kell önállóan utána néznie. Sőt, egy mostani új kollégánő esetében, aki az én régi osztályomat vette át, a gyerekeket is megkértem, hogy segítsék, hiszen ők ismerik jobban a szokásokat az iskolában.

E: Hogyan segítik őket a technikai dolgokban, például a naplóvezetésben? Szükséges ez egyáltalán?

M: Az év elején munkaközösségi értekezleteken beszéljük meg, hogy mik a teendők.

E: Jellemző, hogy a pályakezdők először napközis osztályt kapnak?

M: Csak úgy, hogy tantárgyat is oktatnak az osztályban. Nincsen kimondottan napközis nevelőnk. Nem vonzó az, hogy valaki csak napközizzen. Nagyobb kedvvel dolgoznak, ha

tanítási órájuk is van. Ha délután ő készül a gyerekekkel, tudja, hogy másnap mit várhat el tőle, vagy fordítva: mi az, ami esetleg délelőtt nem ment ezért gyakorolni kell.

E: A tantestület hogyan fogadja a pályakezdőket?

M: Örülünk, mert nélkülük nem működne az iskola. Mi a saját bőrünkön éreztük, hogy a sok helyettesítés már a munkánk rovására megy. Én a fiatalokat mindig szívesen veszem, mert itt a helyük, még akkor is, ha mindig egy kicsit több munka, hogy beszokjanak, megtanulják a dolgokat. Megértjük, de fájó, hogyha valaki itt gyakorlatot szerez és elpályázik. Hiszen sok munkát fektettem bele.

E: Óraadókkal mennyire pótolható a hiány?

M: Kémiából, fizikából, informatikából is vannak óraadóink. Egy részük más iskolában státuszban van, másikuk csak óraadóként ingázik iskolák között. Gyakori probléma ez a kis óraszámú tantárgyak esetében. Itt az érdeklődés felkeltéséhez tanár is és felszerelés is kell. Nagy probléma ez, ha egy tanár csak beesik és megy is tovább, anélkül hogy az iskola életében részt venne. Egy egyetem működhet így, de egy falusi általános iskolában ez nem igazán jó.

E: Hogyan fogadják a pályakezdő tanárokat a gyerekek?

M: Nagyon gyorsan megpróbálják őket kikezdeni. De ehhez nem is kell pályakezdőnek lenni. Egy idősebb kollégával, ha történetesen például óraadóként jön, ugyanúgy próbálkoznak. Aki új, azon megpróbálnak fogást találni. Egy fiatal pályakezdőnél ez veszélyesebb, hiszen nincs tapasztalata ezt kezelni. Az idősebbek könnyen előhúznak innen-onnan ezt-azt, hogy megszelídítsék a gyerekeket. A mentorálás során nálunk a konfliktus kezelés egy nagyon sarkalatos dolog. Ez már az óravezetésben is megnyilvánul. Hogy az óráknak értelme is legyen, abban az apróbb fogásokat, praktikák sokszor többet érnek, mint bármi más. Sokszor van szükség vigasztalásra is, hogy az első elkecserezésben nem adják fel.

E: Mikor vannak a pályakezdés hullámvölgyei?

M: Van akit a munkakezdés sokszerűen ér, van akinél később jelentkeznek problémák. Ez lehet feszültebbé, sírósbabbá válás, befelé fordulás. Embere válogatja, hogy kin mikor és hogyan jön ki a feszültség, de olyan nincs, hogy ne lenne hullámvölgy. Nekem is van meg lesz is, sajnos, de meg kell tanulni kilábalni belőle. Soha nem azt mondjuk, hogy add fel és válts pályát, hanem azt, hogy próbálkozz más módszerrel, próbálj meg csoportban dolgozni, vagy menj ki egy kicsit terepre, hátha az jobban felkelti a gyerekek érdeklődését.

E: Mik a feltételei a pályakezdők sikeres beilleszkedésének?

M: Nagyon sokat számít az, hogy hogyan fogadja a pedagógus közösség. Vannak zártabb közösségek, akik hagyják, hogy az új kolléga megszenvedje a magát. Szerintem segítenünk kell abban, hogy jó pedagógusok legyenek és abban is, hogy a pályán maradjanak. De ne kényszerből, hanem saját választásból. A fiatalok sokat tudnak, sok módszert ismernek, de emberileg kell nagyon megfogni néha a kezüket.

E: Jár-e a mentorálásért hivatalos elismerés, kedvezmény?

M: Jár érte köszönet. Pedagógus napon kaptam egy elismerő oklevelet a minisztertől. Órakedvezmény, anyagi juttatás nem kapcsolódik hozzá. Volt, amikor még a főiskola utalt némi összeget – 3000 Forintot - egy hallgató után. Csakhogy önadózónak kellett volna lenni emiatt, hát inkább lemondunk róla. Én annak örülök, ha az iskolánkba olyan pedagógust tudtunk kinevelni, aki tényleg pedagógus lett.

E: Hogyan összegezné a pályakezdők segítségének fő elemeit?

M: Az odafigyelés nagyon fontos. Mindent nem fognak meg tanulni egy hónap alatt és nem várható el tőlünk sem, hogy mindent elmondjunk. Ahogy telnek a napok, jönnek elő a problémák, melyekre folyamatosan születnek a válaszok. Van, amire pedig mindenkinek magától kell rájönnie. Kevés az idő. Hiába van hat kötelező órá, amikor annyi adminisztráció zúdul a nyakamba, hogy ki se látok belőle. A papír helyett inkább az emberrel kellene foglalkoznunk. Valahol elvész, ami fontosabb lenne.

E: Hogyan zajlik a gyakornokok értékelése? Mi az óralátogatások szerepe?

M: Az értékelés része a házirend, a pedagógiai program, helyi tanterv ismerete. És természetesen a személyes tényezők. Az óralátogatás esetén biztosan nem egy-egy óra számít. Ezt ugyanis nagyon sok tényező határozza meg.

E: Hogyan zajlik ez majd az új szaktanácsadói rendszer bevezetése után?

M: Hozzánk már most is járnak külsősök, mivel részt veszünk egy ilyen jellegű programban. Nagyon sok órát látogattak nálunk, de ez nekünk nem volt újdonság, hiszen amikor kezdtük a pályát, még szakfelügyeleti rendszer volt. Ha segítő szándékú a dolog, akkor működhet. Sokszor valaki nem is tudja, miért nem megy neki a munka. Jól jöhet ilyenkor egy szakember, aki irányt mutathat.